

ЕМОТИВНА ПРАГМАТИКА ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ У ФРАНЦУЗЬКИХ ЗМІ

А.М. Сердюк,

Інститут філології, Бердянський державний педагогічний університет

У статті автор розглядає засоби емотивної прагматики у французькій мові на матеріалі публіцистичного (газетного) дискурсу. Газетні тексти формують масову свідомість інтенсивністю та умисністю свого впливу, тому їм притаманна особливо виражена емотивна прагматика. Оцінний та емотивний характер досліджуваних у статті текстів є особливо інтенсивним через їхній зміст: відомий конфлікт З. Зідана та М.Матерацці. Хоча, за даними спостережень, вітчизняні газетні тексти оформлюються за авторською моделлю, а зарубіжні – за фактичною, нами встановлена яскраво виражена авторська позиція у освітленні зображуваної події.

Ключові слова: емоція, емоційність, емотивність, емотивна прагматика, оцінка, газетний дискурс.

Характер емоцій людини є настільки багатограним, що вони постійно знаходяться у полі зору представників різних галузей наук: психології, соціології, лінгвістики тощо. Саме через цю багатоплановість поняттєвий апарат, який використовується науковцями, є неоднозначним. Ключові поняття, які вживаються для опису емоцій людини, традиційно поділяють на долінгвістичний та власне лінгвістичний рівні.

За твердженням В.І. Шаховського, на долінгвістичному рівні емоції “відображають не предмети та явища об’єктивного світу, а відношення, у яких вони знаходяться до людини, тобто не властивості предметів та явищ, а їхнє значення для життя людини” [1, 23]. Емоції, на думку вченого, це лише спосіб оцінки цього значення для людини [1, 23].

Розглянемо інші дефініції цього поняття. З т.з. психології, це – “психологічне відображення у формі безпосереднього небезстороннього переживання життєвого змісту явищ та ситуацій, обумовленого ставленням їхніх об’єктивних властивостей до *потреб* суб’єкта” [2, 461].

Лінгвістичні джерела трактують їх як “[...] душевні переживання, почуття гніву, печалі, радощів” [3, 248]. Також у філологічних словниках емоції визначаються як “переживання людиною свого ставлення до дійсності, до особистого й навколишнього життя; душевне переживання, почуття людини, чуття, почування, пристрасті, пасії, переживання” [4, т.1, 893].

Отже, незважаючи на певні розбіжності, у цих визначеннях, безумовним є спільний компонент. Це – чуттєве сприйняття людиною предметів та явищ дійсності через призму свого ставлення до них. Саме цим антропоцентричним фактором і зумовлена *актуальність* нашої розвідки.

Здатність людини виявляти свої почуття відображена у її емоційності, яка також може тлумачитися по-різному. Психологи вважають, що “емоційність – властивості людини, що характеризують зміст, якість та динаміку її емоцій та почуттів” [2, 463]. На думку лінгвістів, емоційність – це “чуттєвість людини до емоційних ситуацій та її емоційні (чуттєві) реакції на них” або “яскраво виражений акцент на почуттях та на їх вільному виявленні [...], багатство мовних засобів для вираження емоцій та емоційних відтінків” [1, 24; 5, 33 - 34].

В.А. Маслова розмежовує поняття *емоційність* та *емотивність*: “Ми розуміємо емоційність як психологічну характеристику особистості, стан та рівень розвитку її емоційної сфери. Емотивність же – це лінгвістична характеристика слова, речення, яка є здатною здійснити емоціогенний ефект, викликати у мовної особистості відповідні емоції” [6, 227]. До цієї думки схиляється і В.І.Шаховський, який відносить категорію емотивності до лінгвістичного рівня, і визначає її як “іманентно притаманну мові семантичну властивість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки, відображені у семантиці мовних одиниць соціальні та індивідуальні емоції; має два плани: план змісту та план вираження, через які маніфестуються емоційні відношення / стани мовців” [1, 24].

Виходячи з цього, ми вважаємо, що емотивність є поєднанням вираження суб’єктом емоцій аксіологічно забарвленими вербальними засобами.

Метою нашої розвідки є вивчення оцінного та емотивного характеру засобів французької мови. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань: 1) на матеріалі газетного дискурсу виявити лінгвостилістичні засоби вираження емоцій; 2) встановити аксіологічний потенціал досліджуваних контекстів з точки зору індивідуально-авторської позиції.

Джерелами фактичного матеріалу нашої розвідки стали статті, присвячені минулому чемпіонату світу з футболу, зокрема драматичному матчу Італія – Франція. Вибір саме цього матеріалу для вивчення емотивності тексту не є випадковим. Загальновідомо, що під час матчу стався конфлікт між зірками футболу – Зінедіном Зіданом та Марко Матерацці, який, певною мірою, визначив долю чемпіона світу. Зрозуміло, що така подія не могла не викликати шквал емоцій як у вболівальників, так і у спортивних оглядачів. Крім того, вибір саме газетних текстів зумовлено ще й тим, що вони формують масову свідомість інтенсивністю та умисністю свого впливу, а отже, їм притаманна яскраво виражена емотивна прагматика. Про цю обов’язкову ознаку дискурсу згадують і вітчизняні вчені, зокрема С. П. Денисова [7, 6].

Специфічною рисою цього виду дискурсу є його надзвичайно великий запас слів (понад 20 тис.). Крім того, за даними вітчизняних спостережень, вітчизняні газетні тексти оформлюються за авторською моделлю, а зарубіжні – за фактичною [5, 139; 7, 8]. Сам термін *дискурс* є неоднозначним, але для усіх існуючих його дефініцій є характерною обов’язково наявністю таких ознак: дискурс – це мовлення, що виникає у процесі

комунікації; він обов'язково співвідноситься із суб'єктом; наявність у контексті вербальних, когнітивних, прагматичних, емотивних та інших екстралінгвальних чинників.

Як бачимо, емотивна прагматика є обов'язковим елементом дискурсу. Тому ми схилиємося саме до такого визначення, яке глумачить його як “вербалізовану мовленнєворозумову діяльність, яку розуміють як сукупність процесу й результату й яка має власне лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани” [8, 200].

Нами було обрано 26 контекстів із статей відомих французьких спортивних оглядачів Бруно Коссе та Жана-Мішеля Нормана [9; 10].

Усі досліджені контексти можна, за нашими спостереженнями, поділити на три умовні групи. Перші дві з них характеризують французького футболіста, а третя – італійського. Стосовно вчинку З. Зідана, то тут читачу подається неоднозначне оцінювання. З одного боку, не схвалюють його нестриманість, а з іншого, визнають його як видатного футболіста і висловлюють сум з приводу дискваліфікації. Щодо М. Матерацці, то обидва автори займають позицію безумовного категоричного осуду його провокації. Аналізуємо контексти за лінгвостилістичними засобами.

Найпоширенішим засобом вираження емоцій, за нашими спостереженнями, є перенесення. Тут виокремлюються образні метафори: *Zinédine Zidane, la légende ternie* [9, 2]. *Il a taché son dernier Mondial, définitivement* [9, 2]. *Il a cassé sa légende* [9, 2]. *Un coup de tête, et c'est le versant sombre du personnage, revers de l'image colportée de l'un des hommes publics préférés des Français* [9, 2].

Але найбільшу кількість становлять когнітивні метафори. Безславне видалення Зідана асоціюється із сумною дорогою без виходу: [...] *triste voie sans issue* [9, 2].

Оскільки футбол є видовищним видом спорту, грою, то цілком закономірно, що автори порівнюють його із іншими масовими заходами:

1) з концертом: [...] *le récital pouvait commencer* [10, 2]. Варто відмітити, що *le récital* у перекладі з французької означає *сольний концерт*. Цим автор підкреслює унікальність, виняткові здібності Зідана. В іншому випадку, висловлюючи своє ставлення до Матерацці, автор, навпаки, вживає зневажливе *un petit air* (мотивчик). Вживання музичної термінології *en sourdine, loin des micros* підкреслює метафоричність та негативне ставлення: [...] *un petit air qui se joue en sourdine, loin des micros* [9, 2];

2) із очікуваним святом, яке не відбулося: *On sut des lors que, de fête, il n'y en aurait point* [10, 2]. Заперечний прислівник *point* підсилює ефект розчарування, яке відчують уболівальники;

3) із драматичною виставою *Drôle de drame, tristes adieux* [10, 2]; *timide Zizou quitte la scène* [10, 2]. Своє ставлення автор підкреслює оцінними епітетами *drôle* дивна, *tristes* сумні, *timide* боязкий.

Щодо метонімічних перенесень, то нами встановлено такі їхні моделі.

Частина – ціле (синекода). У ролі таких частин вжито соматизми. Це – *tête* голова, *sang* кров, *épaules* плечі. Запальний характер тут передано метоніміями *d'une tête brûlée* [10, 2]; *le sang chaud* [10, 2]. Впевненість у собі, у перемозі виражено у контексті *Tête haute* [11, 1]. Розчарування, сором – *Tête basse* [11, 1]; *les épaules voutées* [9, 2]. Для вираження аксіологічного потенціалу вжито епітети *haute* піднята; *brûlée* розпечена, гаряча; *haute* піднята; *basse* опущена; *voutées* згорблені.

Форма – зміст: *en phrase de qualifications (deux cartons jaunes) [...] C'est le deuxième carton rouge de Zinédine Zidane [...] [9, 2]*

Матеріал – місце: [...] *Zizou a confondu la pelouse du stade Olympique avec le bitume des combats de rue, triste voie sans issue* [9, 2].

Гострота характеру конфлікту між двома футболістами виражається й засобами опозиції зокрема антитезою у надписі під фото: *Tête haute/ Tête basse* [11, 1]. Емотивну прагматику у цьому випадку підсилено ще й тим, що тут поєднано вербальну й візуальну інформацію. В іншому випадку зафіксовано протиставлення меліоративного поля семантики пейоративному. Опозиція актуалізується між лексемою з позитивним аксіологічним потенціалом *footballeur de génie* та рядом однорідних епітетів, емотивна прагматика яких підсилюється градацією та заперечним префіксом *in-*, які, без сумніву, наділені негативною оцінкою: [...] *Zinédine Zidane a terni la fin de son histoire de footballeur de génie par un coup de tête inadmissible, intolérable, inexcusable* [9, 2].

Лексемі, що містить у собі сему “нижча істота” *une bleussaille* та метафорі *tête brûlée*, опонують епітети, що позначають досвідченість Зідана *expérimenté* та, водночас, не властивий йому стан *timide*: [...] *c'est une faute digne d'une bleussaille ou d'une tête brûlée que l'expérimenté et timide Zizou quitte la scène* [10, 2]. Емотивність і прагматика цього контексту набуває особливої експресивності завдяки вживанню арготизму *une bleussaille* та сленгової власної назви Зідана *Zizou*.

У наступному контексті протиставляються епітети *obscur/jaunes*, які несуть у собі подвійне семантичне й емотивне навантаження. З одного боку, вони є кольороназвами, і ми маємо тут опозицію між ахроматичним холодним *obscur* та хроматичним теплим кольором спектру *jaune*. А з іншого, як бачимо, у цьому випадку вони втрачають свою колірну сутність і набувають метафоричного значення: *obscur* у перенесеннях символізує собою щось лихе і навіть нечисту силу, а *jaune* у цьому випадку є складником футбольного терміна *carton jaune*: *Zidane a été rattrapé par le côté obscur de la force qui sommeillait en lui et s'était déjà manifesté en phrase de qualifications (deux cartons jaunes) [...] [10, 2].* Таке протиставлення міфологема/ термін додає, на нашу думку, особливої напруги в оцінку події.

Інший контекст базується на протиставленні прізвища *Zidane* та прізвиська, утвореного внаслідок звукової асоціації *Zizou*: *Zidane est arrivé en Allemagne et tous ceux-la espéraient Zizou* [9, 2]. Ми повністю поділяємо думку Т.В. Кузнецової, яка вважає, що вживанням сленгових власних імен автор підкреслює свою однастайність із читачем, оскільки прізвиська футболістів “зумовлюють лише позитивне сприйняття того чи

іншого гравця” [12, 334]. Цією опозицією автор показує не лише своє, але й розчарування уболівальників від невиправданих сподівань.

Важливу роль у зображенні ставлення автора відіграють порівняння: *Il a gaché sa sortie, comme un enfant trop gâté et mal élevé* [9, 2]. У цьому випадку Зідан зображується амбівалентним чином: з одного боку, його порівнюють із зіпсованою, погано вихованою дитиною, а з іншого, образ дитини у свідомості читача асоціюється із простодушністю, наївністю, що не може не викликати симпатії до футболіста.

В іншому випадку автор висловлює своє негативне ставлення (осуд) до вчинку спортсмена, порівнюючи його із скандально відомим Еріком Кантоною: *Même Eric Cantona, dont le Dieu sait s'il avait le sang chaud sur terrain, n'a jamais fait une chose pareille avec l'équipe de France* [10, 2]. Емотивність цього порівняння підсилюється вживанням метафори *le sang chaud*.

Загальновідомо, що газета має за мету здійснення впливу на дуже широку аудиторію, тому установка газетного дискурсу скерована на середнього читача. Цим пояснюється велика наявність елементів розмовно-побутового стилю у досліджуваних контекстах.

Розмовно-побутова або просторічна лексика: *Il a gaché sa sortie, comme un enfant trop gâté et mal élevé* [9, 2]. *Il craque pourtant, d'un coup de tête assené en pleine poitrine a Marco Materazzi, qui s'écroule* [9, 2]. *Zidane a été rattrapé par le côté obscur de la force qui sommeillait en lui et s'était déjà manifesté en phrase de qualifications (deux cartons jaunes) [...]* [10, 2]. *Quelle provocation l'a poussé à foncer sur Materazzi?* [10, 2].

Оцінна лексика. Засуджуючи Марко Матерацці, автори вважають його провокатором конфлікту: *Marco Materazzi le chambre, le cherche, l'insulte sûrement. Ce genre de basses provocations est le lot quotidien de footballeur, un petit air qui se joue en sourdine, loin des micros* [9, 2].

Щодо реакції Зінедіна Зідана, то тут простежуються такі оцінки журналістів:

а) негативне ставлення: *Il a gaché sa sortie, comme un enfant trop gâté et mal élevé* [9, 2]. [...] *Zinédine Zidane a terni la fin de son histoire de footballeur de génie par un coup de tête inadmissible, intolérable, inexcusable* [9, 2]. *Un coup de tête, et c'est le versant sombre du personnage, revers de l'image colportée de l'un des hommes publics préférés des Français* [9, 2]. Актуалізаторами емотивної прагматики тут є прислівники *trop, mal*; прикметники із заперечними префіксами *inadmissible, intolérable, inexcusable*, метафоричний епітет *sombre*;

б) визнання надзвичайно великої популярності спортсмена: *Un coup de tête, et c'est le versant sombre du personnage, revers de l'image colportée de l'un des hommes publics préférés des Français* [9, 2]. *Zinédine Zidane restera un héros. Un héros complexe* [10, 2]. Прагматичними засобами є оцінні епітети *colportée, préférés* та лексема *un héros*;

в) сум: *Drôle de drame, tristes adieux* [10, 2]. [...] *Zizou a confondu la pelouse du stade Olympique avec le bitume des combats de rue, triste voie sans issue* [9, 2]. Крім епітета *triste*, актуалізаторами печалі є слова *drame, adieux, sans issue*.

Футбольні професіоналізми допомагають відчути не лише атмосферу матчу, але й емоції, які там вирували: [...] *Zizou a confondu la pelouse du stade Olympique avec le bitume des combats de rue, triste voie sans issue* [9, 2]. *Même Eric Cantona, dont le Dieu sait s'il avait le sang chaud sur terrain, n'a jamais fait une chose pareille avec l'équipe de France* [10, 2]. [...] *c'est carton rouge, direction les vestiaires, les épaules voutées* [9, 2]. *Zidane a été rattrapé par le côté obscur de la force qui sommeillait en lui et s'était déjà manifesté en phrase de qualifications (deux cartons jaunes) [...]* [10, 2]. *Ce Mondial aurait pu être le sien* [9, 2].

Сленг: *La France a surtout perdu Zizou* [9, 2].

Арго: [...] *c'est une faute digne d'une bleussaille ou d'une tête brûlée que l'expérimenté et timide Zizou quitte la scène* [10, 2].

Грамматичні конструкції, властиві розмовному стилю:

а) вставні слова: *Même Eric Cantona, dont le Dieu sait s'il avait le sang chaud sur terrain, n'a jamais fait une chose pareille avec l'équipe de France* [10, 2];

б) неозначено-особові речення: *On lâche rien* [10, 2]. *On sut des lors que, de fête, il n'y en aurait point* [10, 2]. *On ne sait, mais cela ne change rien* [10, 2];

в) неповні речення: *Tête haute/ Tête basse* [11, 1]. *Zinédine Zidane, la légende ternie* [9, 2]. [...] *c'est carton rouge, direction les vestiaires, les épaules voutées* [9, 2];

г) морфологічні засоби, зокрема вживання *Conditionnel passé* для позначення дії, яка могла б відбутися, але не відбулася: *Ce Mondial aurait pu être le sien* [9, 2];

г) структури емоційного синтаксису, зокрема риторичні питання: *Quelle provocation l'a poussé à foncer sur Materazzi?* [10, 2].

Результати нашого дослідження дають підстави для таких висновків: для досліджуваного газетного дискурсу є характерним яскраво виражений аксіологічний потенціал. Характерними засобами вираження емоцій у французькому газетному дискурсі є метафоричність, протиставлення, порівняння, широке вживання елементів розмовно-побутового стилю. Переважна більшість досліджуваних контекстів має пейоративний потенціал. Частка негативних оцінок описуваної події майже втричі перевищує кількість контекстів із меліоративним потенціалом. Ці факти є свідченням того, що на відміну від загальноприйнятих тверджень зазначені газетні тексти було оформлено за авторською моделлю.

Перспективою наших подальших розвідок ми вважаємо вивчення емотивної прагматики різних видів дискурсу у контрастивному аспекті.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ПРАГМАТИЗМ ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСА ВО ФРАНЦУЗСКИХ СМИ

А.М. Сердюк

Філологічні трактати. – Том 1, № 3-4

В статье автор рассматривает средства эмотивной прагматики во французском языке на материале публицистического (газетного) дискурса. Газетные тексты формируют массовое сознание интенсивностью и целенаправленностью своего влияния, поэтому эмотивная прагматика для них является особенно выраженной. Оценочный и эмотивный характер исследуемых в статье текстов является особенно интенсивным из-за своего содержания: известный конфликт З.Зидана и М.Матерацци. Хотя, по данным наблюдений, отечественные газетные тексты оформляются по авторской модели, а зарубежные – по фактической, нами была зафиксирована ярко выраженная авторская позиция в освещении изображаемого события.

Ключевые слова: эмоция, эмоциональность, эмотивность, эмотивная прагматика, оценка, газетный дискурс.

EMOTIONAL PRAGMATISM OF A NEWSPAPER DISCOURSE IN THE FRENCH MASS-MEDIA

A.M. Serdiuk

The author researches the means of emotive pragmatics in French on the material of publicistic (newspaper) discourse. Newspaper texts develop the public consciousness by intensity and purposefulness of its influence, that's why emotive pragmatics for them is brightly expressed. The estimate and emotive character of the researched texts is highly intensive owing to its subject-matter: Z. Ziddan and M. Materazzi's famous conflict. The analysis of the material states that newspaper texts in our country are presented in accordance with the author's model and foreign ones follow the factual model. We have fixed brilliantly expressed author's position of the depicted event.

Key words: emotion, emotionality, emotiveness, emotive pragmatics, estimation, newspaper discourse.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. – 3-е изд. – М.: Книжный дом “Либроком”, 2009. – 208 с.
2. Психологический словарь / под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1998. – 494 с.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О.С.Мельничука. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР. – 776 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / укл. В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К.: Аконт, 1998. – Т.1. – 1998. – 910 с.
5. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
6. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие / Валентина Абрамовна Маслова. – 2-е изд. – Мн.: ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
7. Денисова С.П. Дискурс у сучасних комунікаційних системах / С.П. Денисова // Дискурс у комунікаційних системах: зб. наук. статей / гол. ред. Денисова С.П. – К.: КиМУ, 2004. – С. 5 – 14.
8. Красных В.В. Основы психолінгвістики и теории коммуникации: курс лекцій / В.В. Красных. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2001. – 270 с.
9. Caussé V. Zinédine Zidane, la légende ternie / Bruno Caussé // Cahier du “Monde”/ Le Monde. – 2006. – № 19115. – P.2.
10. Normand J.-M. On lâche rien. Le côté obscur de la force / Jean-Michel Normand // Cahier du “Monde” / Le Monde. – 2006. – № 19115. – P.2.
11. Tête haute / Tête basse [photo] // Cahier du “Monde”/ Le Monde. – 2006. – № 19115. – P.1.
12. Кузнєцова Т.В. Футбольний сленг: Особливості функціонування у журналістському тексті / Т.В. Кузнєцова // Культура народів Причорномор'я. – 2008. - № 137. – Т.2. – С.332 – 335.

Надійшла до редакції 23 листопада 2009 р.

